

de mos

Jaargang 20
Maart 2004

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

3

NIDI

inhoud

- 17 Turkije op termijn meeste inwoners EU
- 21 Vergrijzen in de regio
- 23 Demodata
- 24 Demodata

foto: EPA/ANP

Na toetreding als lid

Turkije op termijn meeste inwoners EU

GIJS BEETS

Per 1 mei treden tien landen toe tot de Europese Unie. Het inwonertal van de Unie zal daardoor toenemen van zo'n 380 miljoen (15 landen) tot ruim 450 miljoen. Over de toetreding van Turkije wordt later dit jaar onder Nederlands voorzitterschap beslist. Dat land heeft met 70 miljoen nu ongeveer evenveel inwoners als alle nieuwe leden gezamenlijk. Vanaf 2020 zal Turkije, indien het toetreedt, naar verwachting wat aantal onderdanen betreft het grootste land van de EU zijn.

De Europese Unie wordt binnenkort uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slowakije, Slovenië en Tsjechië. Bulgarije en Roemenië zijn al kandidaat-lid, moeten nu nog in de wachtkamer blijven en treden mogelijk in 2007 toe. Wat Turkije betreft zijn de onderhandelingen over het mogelijke kandidaat-lidmaatschap in een vergevorderd stadium. Een beslissing daarover wordt nog dit jaar (onder Nederlands voorzitterschap) verwacht. Eventuele toetreding van Turkije valt evenwel niet voor 2010 te verwachten.

Indien Turkije lid wordt zal dat land wat aantal inwoners betreft vanaf 2020 naar verwachting het grootste land binnen de EU zijn. Een op de zes EU-onderdanen zal dan in Turkije wonen. Qua bevolkingsomvang is het land nu al net zo groot als alle nieuwe EU-leden gezamenlijk.

Uiteraard heeft de toetreding van zo'n groot land consequenties: op politiek terrein wellicht, denk aan de stemverhouding bij EU-verkiezingen en de zetelverdeling in Commissie en Parlement, maar ook wat betreft de bevolkingsontwikkeling binnen de EU. Zo zal, doordat Turkije momenteel een relatief jonge bevolking heeft, de toetreding een licht temperend effect hebben op de vergrijzing binnen de EU. Ook Turkije is echter aan het vergrijzen waardoor er sprake is van enig uitstel van het voortschrijdende vergrijzingsproces en geenszins van een ommekeer. Verder verschuift het bevolkingszwaartepunt van de EU naar het zuidoosten.

foto: EPA/ANP

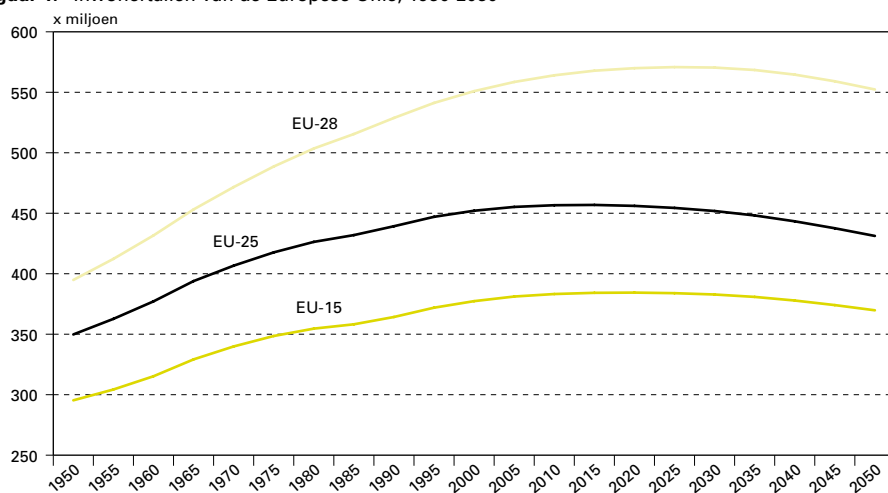
Bevolkingsomvang EU-15, EU-25 en EU-28

De Europese Unie werd in 1957 opgericht als Europese Economische Gemeenschap (EEG) en had toen zes leden (België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland). Daarna zijn in 1973 Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk, in 1981 Griekenland, in 1986 Spanje en Portugal en in 1995 Oostenrijk, Finland en Zweden toetreden tot de nu 15 leden tellende EU. Per 1 mei zullen dat er dus 25 zijn

en niet al te veel later waarschijnlijk 28. Van de huidige groep van 15 en de toekomstige groep van 25 respectievelijk 28 landen is nagegaan hoe de bevolkingsontwikkeling zich in het verleden vanaf 1950 heeft voltrokken en hoe de toekomst tot over 50 jaar er wat dat betreft naar verwachting uit zal zien indien de meest recente middenvariant van de bevolkingsprognoses van de Verenigde Naties (2003) bewaarheid zou worden (tabel 1 en figuur 1).

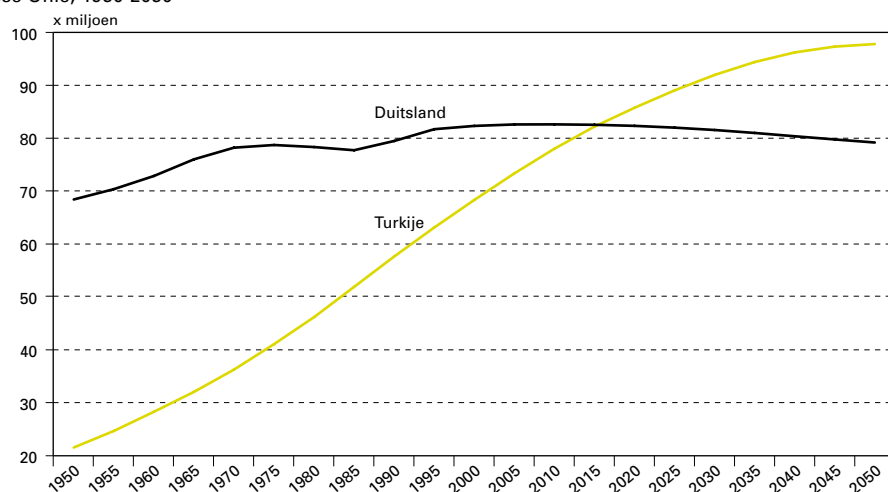
De huidige 15 EU-landen gezamenlijk hebben ongeveer nu hun grootste bevolkingsomvang. Hierna zal deze vanaf 2020 langzaam gaat dalen. Kijken we naar de bevolkingsomvang in de 25 landen van de EU na 1 mei dan blijkt dat aantal in de hele periode 1950-2050 circa 60 à 70 miljoen hoger te liggen dan die in EU-15. In EU-25 begint het inwonertal echter al rond 2015 te dalen. EU-28 kent uiteraard het hoogste inwonertal. In 1950 kwam dat aantal exact 100 miljoen inwoners hoger uit dan EU-15, in 2000 was dat verschil opgelopen tot circa 175 miljoen en dat zal rond 2050 niet veel anders zijn.

Figuur 1. Inwonertallen van de Europese Unie, 1950-2050

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Figuur 2. Inwonertallen van Duitsland en Turkije, straks mogelijk de twee grootste landen in de Europese Unie, 1950-2050

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Invloed toetreding Turkije op bevolkingsontwikkeling EU

Zoals blijkt uit tabel 1 en figuur 2 is Duitsland nu binnen EU-15 het land met veruit de meeste inwoners, op afstand gevolgd door Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Spanje. Waren ook Polen en Turkije al lid geweest dan zou Polen in dit rijtje hekkensluiser zijn en Turkije zou op de tweede plaats hebben gestaan.

Omdat anders dan in de zeven landen binnen de EU met het hoogste aantal inwoners de vruchtbaarheid in Turkije nog boven het vervangingsniveau uitkomt – rond 1950 had dat land een gemiddeld kindertal van ruim zes, momenteel van circa 2,5 en verwacht wordt dat dit pas na 2015 onder dat niveau zal zakken – blijft het inwonertal er voornamelijk toenemen. Terwijl Turkije van de genoemde zeven landen in 1950 het kleinste inwonertal had, zal het vanaf 2020 boven dat van Duitsland uitkomen. Tegen 2050 telt Turkije naar verwachting bijna 100 miljoen inwoners en Duitsland 79 miljoen. Bestaat de EU rond die tijd uit de genoemde 28 landen, dan woont één op de zes EU-ingezetenen in Turkije. Overigens zijn de afgelopen decennia

de Turkse vruchtbaarheidscijfers aanzienlijk gedaald. Dat geeft aanleiding om te veronderstellen dat na 2050 ook het Turkse inwonertal een dalende tendens zal gaan vertonen.

Kijken we naar de leeftijdsopbouw dan blijkt EU-15 een fractie ouder te zijn dan EU-25, en die weer iets ouder dan EU-28 (zie tabel 2 en figuur 3). In EU-15 is momenteel ruim 22 procent jonger dan 20 jaar en 15 procent 65 jaar of ouder, in EU-25 is dat respectievelijk ruim 23 en eveneens 15 procent en in EU-28 bijna 26 en ruim 14 procent. In de loop der tijd zijn de verschillen kleiner geworden. Dat komt vooral doordat Turkije, dat in 1950 als leeftijdsopbouw nog een echte piramide kende, langzaam steeds meer gelijkennis gaat vertonen met veel andere EU-landen. Wel duurt het enkele decennia alvorens dat zijn beslag heeft gekregen. Momenteel is in Turkije nog ruim 40 procent van de bevolking jonger dan 20 jaar en 'maar' vijf procent 65 jaar of ouder. Het land gaat echter sterk vergrijzen. Een eventuele toetreding van Turkije tot de EU zal dan ook nauwelijks invloed hebben op het onvermijdelijk voortgaande vergrijzingsproces in Europa. Dat is immers vooral afhankelijk van het tot onder het vervangingsniveau gedaalde gemiddelde kindertal, alsmede van de nog steeds voortgaande stijging van de levensverwachting. Rond 2050 zal de iets jongere leeftijdsopbouw van Turkije nauwelijks meer invloed hebben op de verhoudingen binnen de EU (vergelijk de cijfers van EU-25 en EU-28 in tabel 2).

Gaan de Europese instellingen naar Oostenrijk verhuizen?

De toetreding van Turkije heeft ook tot gevolg dat het bevolkingszwaartepunt (het rekenkundig gemiddelde bevolkingscentrum, zie kader) van de EU verschuift. In EU-15 lag dat punt rond 1950 nabij de stad Vittel (in het Franse departement Vogezen) en rond 2050 zou dat heel langzaam naar het westen zijn verschoven in de richting van Langres (in het departement Haut-Marne). Hemelsbreed praten we dan over een verschuiving van circa 25 kilometer in 100 jaar. Kijken we naar de landen die straks samen de EU-25 vormen dan zou het punt rond 1950 nabij het Duitse Offenbourg hebben gelegen, circa 30 km ten zuidoosten van het Franse Straatsburg. Rond 2050 zou het in de stad Straatsburg terecht zijn gekomen, zodat ook hier sprake is van een verschuiving in westelijke richting van circa 30 kilometer. Dit EU-25 zwaartepunt ligt circa 150 km oostelijker dan dat van EU-15.

Van alle landen die naar verwachting de EU-28 gaan vormen was het bevolkingszwaartepunt in 1950 te vinden geweest nabij Kempten, circa 100 kilometer ten zuidwesten van de Beierse stad München, ruim 200 kilometer ten zuidoosten van Straatsburg. Rond 2050 zal het zwaartepunt van de dan bestaande EU zoals het er nu naar uit ziet te vinden zijn in het Oostenrijkse Pustertal, tussen Lienz (Oostenrijk) en Cortina d'Ampezzo (Italië). Die plek ligt circa 200 kilometer ten zuidoosten van Kempten en dus circa 400 kilometer ten zuidoosten van Straatsburg. Wellicht ligt het om die reden voor de hand te overwegen om tegen die tijd de Europese instellingen naar Oostenrijk te verhuizen.

Tabel 1. Inwonertallen van de Europese Unie, EU-15, EU-25 en EU-28, en van de zeven grootste landen, 1950-2050 (in miljoenen inwoners)

	1950	1975	2000	2025	2050
EU-15	295	349	377	384	370
EU-25	350	418	452	454	431
EU-28	395	489	551	575	552
Duitsland	68	79	82	82	79
Frankrijk	42	53	59	64	64
Italië	47	55	57	53	45
Polen	25	34	39	37	33
Spanje	28	36	41	40	37
Turkije	21	41	68	89	98
Verenigd Koninkrijk	50	55	59	63	66

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Commissie en Parlement: Nederland minder invloed?

Stemgerechtigden: aantal neemt toe

De toetreding van de tien nieuwe lidstaten en op enige termijn mogelijk nog drie landen betekent veel meer kiezers bij de verkiezingen voor het Europees Parlement en een gewijzigde samenstelling van de Europese Commissie. Omdat ongeveer een vijfde van de huidige EU-inwoners nog niet stemgerechtigd is, zullen er bij de aanstaande verkiezingen voor het Europees Parlement van 10 tot 13 juni 2004 ruim 330 miljoen stemgerechtigden (in de EU-25) zijn, van wie er zo'n 60 miljoen in de nieuw toegetreden landen wonen. Er waren nog 75 miljoen kiesgerechtigden meer geweest als ook Bulgarije, Roemenië en Turkije waren toegetreden.

De samenstelling van de Europese Commissie en het Europees Parlement zal wijzigingen ondergaan.

Europese Commissie: één commissaris per land

Het aantal leden van de Europese Commissie wijzigt per 1 november 2004 voor de derde keer in één jaar. Tot 1 mei bestaat het College van Eurocommissarissen uit 20 leden (één zetel

BEVOLKINGSZWAARTEPUNT

Het bevolkingszwaartepunt geeft voor een afgebakende geografische ruimte aan waar een denkbeeldige platte kaart van die ruimte de aarde zou raken wanneer gelijke gewichten daarop zouden worden geplaatst dat ieder gewicht de lokalisatie van één inwoner zou voorstellen. Zo'n zwaartepunt wordt uitgedrukt in geografische breedte- en lengtecoördinaten. Het is in de loop van de tijd natuurlijk niet constant, maar verandert al naar gelang bepaalde delen van het gebied een groter of kleiner demografisch gewicht krijgen. Heel sprekend is bijvoorbeeld de verschuiving van het bevolkingszwaartepunt van de Verenigde Staten van Amerika, dat in 1790 nog nabij Baltimore (Maryland) lag, maar inmiddels zo'n 1.200 kilometer verder naar het westen, nabij De Soto (Missouri) ligt.

foto: AFP/ANP

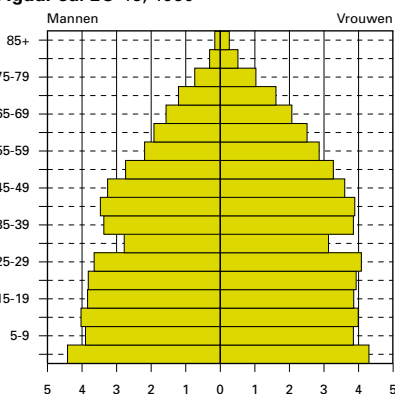

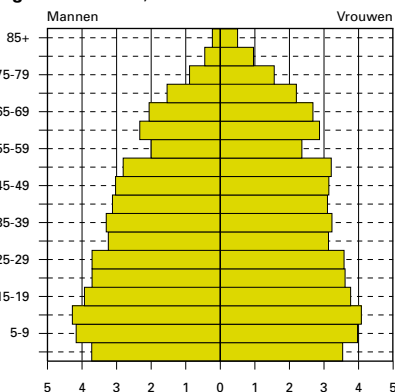
foto: AFP/ANP

Figuur 3. Leeftijdopbouw van de Europese Unie, 1950-2050, percentages

Figuur 3a. EU-15, 1950

Figuur 3b. EU-15, 1975

voor elk van de 15 lidstaten, plus een extra zetel voor Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk). Met de uitbreiding van de Europese Unie per 1 mei komen daar tien nieuwe Eurocommissarissen bij, waardoor de Europese Commissie 30 leden zal tellen. Tussen de verkiezingen voor het nieuwe Europees Parlement in juni en 1 november zal de Commissie-

Prodi in de praktijk 'demissionair' zijn. De Europese Commissie die op 1 november aantreedt heeft een nieuwe samenstelling en zal dan 25 leden tellen: voor elke lidstaat één. Het is nog niet zeker of dit aantal definitief is.

Als Turkije lid wordt van de EU valt aan te nemen dat ook dit land één Eurocommissaris krijgt. Hetzelfde geldt voor Roemenië en Bulgarije. Afhankelijk van de onderhandelingen over de Europese Grondwet kan de toekomstige omvang en samenstelling van het College van Eurocommissarissen echter wijzigingen ondergaan.

Europees Parlement: Nederland van 31 naar 22 zetels?

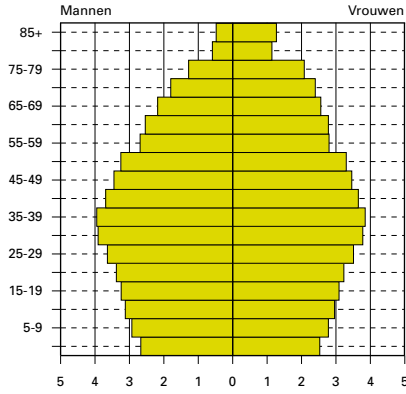
Het huidige aantal van 626 zetels in het Europees Parlement zal bij het toetreden van de tien nieuwe leden worden verhoogd naar 732 zetels. Dat is in 2001 in het Verdrag van Nice afgesproken. Dit aantal blijft ook in de toekomst, na eventuele toetreding van nog weer andere nieuwe landen, gehandhaafd, hoewel er tijdelijk van kan worden afgeweken. De verdeling per land is overeenkomstig het evenredigheidsbeginsel, dat wil zeggen naar rato van het inwonertal. Omdat gemiddeld circa 600.000 inwoners een zetel opleveren en de kleinere landen als Malta en

Tabel 2. Leeftijdopbouw van de Europese Unie, drie scenario's, 1975-2025 (in procenten)

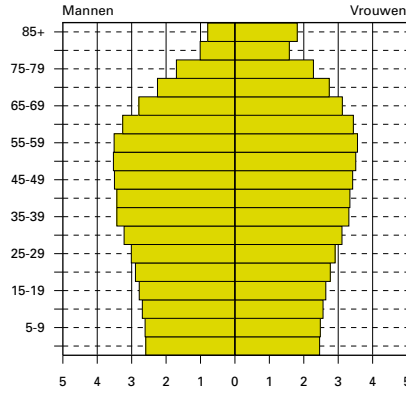
	EU-15	EU-25	EU-28	Turkije
1950				
0-19 jaar	32,2	32,8	34,2	51,3
20-44 jaar	36,0	36,2	36,1	32,4
45-64 jaar	22,4	22,0	21,3	13,1
65-79 jaar	8,2	7,9	7,4	2,9
80+ jaar	1,2	1,2	1,1	0,3
1975				
0-19 jaar	31,4	31,6	33,4	52,2
20-44 jaar	33,7	34,2	34,0	31,4
45-64 jaar	21,8	21,6	20,8	12,0
65-79 jaar	10,9	10,7	10,0	4,1
80+ jaar	2,1	2,0	1,8	0,3
2000				
0-19 jaar	22,7	23,3	25,7	41,8
20-44 jaar	36,6	36,6	36,9	38,8
45-64 jaar	24,3	24,3	23,0	13,9
65-79 jaar	12,6	12,3	11,4	4,8
80+ jaar	3,8	3,5	3,0	0,7
2025				
0-19 jaar	19,3	19,3	20,8	29,0
20-44 jaar	29,6	30,0	31,4	38,6
45-64 jaar	28,5	28,4	27,7	23,4
65-79 jaar	16,3	16,3	14,9	7,6
80+ jaar	6,3	6,0	5,2	1,4
2050				
0-19 jaar	20,2	20,1	20,6	23,4
20-44 jaar	27,3	27,2	28,0	31,7
45-64 jaar	24,2	24,4	24,9	26,7
65-79 jaar	17,4	17,9	17,4	14,3
80+ jaar	10,9	10,5	9,1	3,4

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

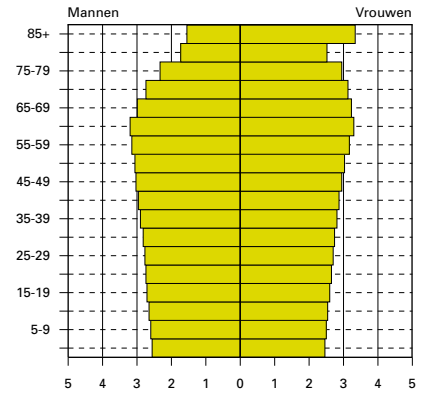
Figuur 3c. EU-25, 2000

Figuur 3d. EU-28, 2025

Figuur 3e. EU-28, 2050

Luxemburg dan nauwelijks een zetel zouden krijgen, is er een garantie ingebouwd dat ook kleinere landen ten minste enkele zetels krijgen; dit ten koste van de grotere landen. Zo hebben vanaf 1 mei 2004 Estland, Cyprus en Luxemburg ieder zes zetels en Malta vijf. Nederland moet door de aanstaande uitbreiding enkele zetels inleveren en gaat van 31 naar 27 zetels. Als Roemenië en Bulgarije in bijvoorbeeld 2007 lid van de Europese Unie worden, zal het Europees Parlement tijdelijk worden uitgebreid tot een zetelaantal van 786 zetels. Met de verkiezingen van juni 2009 zal het Europees

Parlement weer teruggaan naar 732 zetels. Met de toetreding van Roemenië en Bulgarije leveren vrijwel alle landen enkele zetels in, waardoor Nederland dan zal uitkomen op 25 zetels. Wanneer ook Turkije toetreedt zullen de zetels opnieuw worden 'geschud' en ziet het er naar uit dat Nederland zal terugvallen naar 22 zetels.

Drs. G.C.N. Beets, NIDI